1149

رحمت الهیّه

مسئله سی

«حادی الارواح» کتابندن اقتباس ایدلنوب یازلمشدر.

مرتبی:
رضاء الدین بن فخر الدین

اورنبورغده «وقت» غزته سنک مطبعه سی
ТИП. ГАЗ. „ВАКТЪ" ВЪ ОРЕНБУРГѢ.
1910

Из фондов Российской национальной библиотеки

Татар.
3-4712а

رحمت الهیّه

مسئله سی

«حادی الارواح» کتابندن اقتباس ایدلنوب یازلمشدر .

مرتبی :

رضاء الدین بن فخرالدین

اورنبورغده «وقت» غزته سنڭ مطبعه سی

ТИП. ГАЗ. „ВАКТЪ" ВЪ ОРЕНБУРГѢ.
1910

Из фондов Российской национальной библиотеки

استفاده ایدن بعض دین تاجرلری و بونلره نوقتاسز ایاروب یورمکده اولان مسکینلرده حرکتکه کاوب عوامنی اغوا قیلورغه و:

یعطیك من طرف اللسان حلاوة
ویروغ منك کما یروغ الثعلب

مصداقنچه تولکیلکلر ایدرگه و صونی قویرتوب ده بالق آولارغه کرشدیلر. بو ذاتلر ایله بزم اشمز وعلاقه‌مز یوق، بونلر اوز وظیفه‌لرینی ادا قیله طورسونلر. بلکه بز بو سطرلرنی «شورا» اوقوچیلری وخصوصی صورتده مراجعت قیلوچیلر ایچون جواب اوله‌رق یازمقده‌مز.

ذات علیا، صفات واسماء حسنی، احوال آخرت و عقبا حقنده اولان مسلکمز، قرآن شریف اثبات ایتدیکنی اثبات ایتمك ونفی ایدنلرینی ده نفی قیلمق، بونلردن باشقه‌لرنده - «الله تعالی نه شینی اراده ایتمش ایسه شول حقدر، شوکا ایمان کیتوردم» دیه سکوت اوزرنده حق تعالی حضرتلرینه تسلیم اوله‌رق طورمقدن عبارت اولدیغی ایچون نشأت اخراده اوله‌چق رحمت مسئله‌سنده کلام اهلینه تابع اوله‌دیغمز کبی موسی افندی ایله ده حذو النقط بالنقط دیه‌چك درجه‌ده موافقتمز یوقدر. مع مافیه بر چوق علمای اسلام طرفندن اختیار ایدلمش مذهب اولدیغی ایچون موسی افندی سوزینه انکارمزده یوق، زیرا الله تعالانك غضبندن سابق وغالب اولان رحمتی قارشوسنده دنیا وآخرت هم‌ده بتون عالم لاشی حساب ایدلسه کرك. کندیلرینی سعدا جمله‌سندن ظن ایدنلر ایچون مسئله ینگل اوزلور ایسه ده اشقیا جمله‌سندن اوله‌چقلرندن امین اولمامش کیمسه‌لرنك هر بری، موسی افندی سوزینه قولاق صالاچغی معلوم. میلیون ومیلیاردلر ایله یللر صوکنده قورتولمقده بختیارلقدر. مذهبنی اصل ودلیلنی فرع ایتمامش کیمسه‌لر ایچون قرآن شریفده بوکا سندلر وار ایدیکی توبانده ذکر اولنور.

سلف اثرلرینی واسلام دنیاسنده یازلمش کتابلرنی مطالعه ایدیچیلرگه معلوم اولدیغینه کوره موسی افندی دعواسنده غرابت یوقدر.

Из фондов Российской Национальной библиотеки

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

رَبَّنَآ اٰمَنَّا بِمَا اَنْزَلْتَ وَاتَّبَعْنَا الرَّسُولَ فَاكْتُبْنَا مع الشّاهدين .

مدخل

حق سبحانه وتعالى حضرتينك عذابى ايله رحمتى خصوصا آخرت حاللرى ذهنلر ايرشمكدن عالى وكوكلّلرگه صغماز درجه‌ده كيك اولديغى ايچون بو طوغروده بر سطر اولسون يازمق وبر جمله اولسون سويلامك حتى خيالمزه اولسون كلماز ايدى . فقط دنياده اولديغى مدتده آدم بالالرى كندى آرزولرى ايله‌گنه يوررگه موفق اولمازلر بلكه كوب شيلرنى ايستر ايستماز صورتده اجرا ايدرلر . «بنده‌لر مسلوب الاختيارلردر» ديه دعوى ايتماز ايسه‌ك بونى‌ده اختيارمز ايله دگل بلكه شونى اجبار ايده‌چك بر شى اولديغى ايچوندر . اگرده مجبور اولميه ايدك، نه ديه‌چكمزنى اوزمز بلور ايدك .

فاضل محترم موسى افندى طرفندن رحمت الهيه‌نك عموميتى حقنده «شورا» ده بر مقاله نشر اولنديغى ايله بعض بر اوقوچيلر بونى استغراب قيلوب خصوصى صورتده بزلره مراجعت ايتديلر وخالصانه استفسارلرده اولنديلر . ايشته بزلر بو جهتدن مجبور اوله‌رق اوشبو مقاله‌نى ترتيب ايدرگه كرشدك .

موسى افندى مقاله‌سينى فرصت بيلوب هر وقت خلقنك جهالتندن

Из фондов Российской национальной библиотеки

I

تموغنڭ منگولگی

تموغ منگولکمی دگلمی؟ بو طوغروده سلف وخلفلر آراسنده اولان مذهبلر اوشبونلردن عبارتدر (بونلر آراسنده بر مذهب یهود قومینه منسوب اولدیغی ایچون کوچرلمادی):

١) تموغ منگولکدر. بونده کرمش آدملر (خواه مسلمانلر اولسون وخواه باشقه‌لر اولسون) منگو قالاچقلردر. بونده کرلدیکندن صوڭ چیقمق وقورتولمق اولماز. بو ایسه خوارج ایله معتزله مذهبیدر.

٢) تموغغه کرمش کیمسه‌لر بر مدت عذاب قیلنورلرده بو عذاب آنلر ایچون طبیعی بر عادت حالینه کرر واوشبو سببدن تموغ اهلی عذابدن لذت آلورلر. بو سوزنی ابن عربی سویلامشدر (١). اوشبو برنچی وایکنچی مذهبلر بر برینه یراق ایکی طرفده لردر. اولگیلری تموغلی اولانلرنڭ هیچ برینی قورتارمادقلری حالده صوڭغیسی (تموغ دوام ایتدیکی حالده) اهلنی تماما قورتارمق طرفنده‌در.

٣) تموغده اولانلر چیقوب بتارلرده تموغ همیشه اوز حالنچه قالور.

٤) تموغ ایله جنت حادث شیلر اولدقلری وهر حادثنڭ بقاسی ممکن اولمادیغی سببدن تموغ ایله جنت هر ایکیسی فانی اوله چقلردر. بو مذهب، جهم (٢) بن صفوان واتباعینڭدر. بونلر تموغ ایله جنتنی برلکده یوروتوب برینی ایکنچیسندن آیرمازلر.

٥) تموغ اهلنده حیات منقطع اولوب جماد حالنده حرکتسز اوله‌رق

(١) ابن الالوسی: «بو مذهب یالگز ابن عربی‌گه‌گنه منسوب دگل بونڭ ایله ظاهریه‌دن‌ده بر جماعت قائللردر» دیبور. جلاء العینین. بیت ٢٦٥.

(٢) جهم بن صفوان جبریه‌دن بر کیمسه اولوب اوزینڭ مذهبنی «ترمذ» ده نشر ایتدی و امویلرنڭ صوڭ وقتلرنده سالم بن احوز المازنی طرفندن «مرو» شهرنده قتل اولندی، شوندن زیاده ترجمه‌سی معلوممز دگلدر.

Из фондов Российской государственной библиотеки

بلکه غرابت اشنك اصلندن خبردار اولوبمی دگلمی بو طوغروده غوغا قوبار وچیلرده اولور. زیرا بو، پك ایسکی بحثلردن بری اولوب اسلام عالملری آراسنده تداول ایدلمش وایدلمکده‌در. اوشبونك ایچون بو طوغروده مناظره گه کره‌چك ذاتلر احتیاط اوزرنده حرکت ایتسونلر وانصافنی اللرندن براقماسونلر، تاباقلرینك اوچلرینی صحابه‌لرگه تیکدرمکدن صاقلانسونلر. بوشی‌نی، یر بولمك وپچانلك اولاشمك ظن ایدوب آرتق قزماسونلر ورحمت‌الهیه‌نی مدرسه‌لرگه کرتلمش صدقه چایلرینه قیاس قیلوب ادبسزلك ایتماسونلر. بو سوزلرم طبیعی، ایشتوچیلرگه‌در.

موسی افندی طرفندن میدانه قویلمش مسئله‌نك یکی دگل ایدیکنی اثبات ایلامك ایچون علمای کرام وحفاظ اسلامدن اولان ابن القیم الجوزیة‌نك «حادی الارواح الی بلاد الافراح» اسملی اثرندن، بر بابنی اوشبو یرده ترجمه ایده‌چك اولدم. بونی اوقومش ذاتلر بیلورلرکه رحمت الهیه مسئله‌سی حتی اصحاب عصرندن میراث قالمشدر.

ابن‌القیم حضرتلری بتون عمرینی قرآن وحدیث علملرینه حصر ایتمش بر ذات اولوب احمد ابن حنبل مذهبنده ایدی. کوب کیمسه‌لر بونك حقنده «مجتهد مطلق ایدی» دیه شهادت ویررلر. وفاتی ٧٥١ — ١٣٥٠ تاریخنده رجب آینده اولوب قبری‌ده «دمشق» شهرنده‌در.

ابن‌القیم، تموغنك منگولگی حقنده اولان مذهبلری نقل ایتدیکندن صوڭ، آیروم بر فصل قویوب تموغ ایله جنت آراسنده اولان فرقن سویلار واوشبویرده‌ده محترم موسی افندی دیدیکی کبی رحمت الهیه‌نك عمومیتنه، تیوشلی عذابلرنی چکدیکلری وقرآنده خبر ویرلمش جزالرنی کوردیکلرندن صوڭ انسانلرنك بر وقت نجات اوله‌چقلرینه امیدباغلادیغنی آچیق صورتده آڭلاتور. ایشته ابن القیم حضرتلرینك سوزلری بودر:

II

تموغ واهلینڭ منگولـگی

تموغ و آنڭ اهلی‌ده منگو اولوب ، آندن چیقمایه‌چقلر وعذابلری‌ده کیسلمیه‌چکدر. اوشبو دلیللر ایچون :

١) تموغنڭ و اهلینڭ منگولـگی حقنده اصحاب و تابعون اجمـاع ایتمشلر، بوڭا مخالف اولان سوزلر، صوڭندن میدانه چیقدقلری سببندن بدعت اولوب مقبول دگللردر (١).

٢) تموغ و آنـڭ اهللری حقنده قرآن شریف طرفندن ویرلمش خبرلردن قطعی صورتده آڭلاشلورکه بونلر دائم طوراچقلر واصلا فانی اولمیه‌چقلردر. آیتلر ایسه بونلردر: «یریدون ان یخرجوا من النـار وما هم بخارجین منها ولهم عذاب مقیم» (مائده ٤١). « ان المجرمین فی عذاب جهنم خالدون. لا یفتر عنهم وهم فیه مبلسون» (زخرف ٧٤). «فذوقوا فلن نزیدکم الا عذابا» (نبأ ٣٠). «واعد لهم سعیرا. خالدین فیها ابدا لا یجدون ولیا ولا نصیرا» (احزاب ٦٤ - ٦٥) . «انه من یشرك بالله فقد حرم الله علیه الجنة ومأویه النار و ما للظالمین من انصار» (مائده ٧٦). «ان الذین کذبوا بآیتنا واستکبروا عنها لا تفتح لهم ابواب السماء ولا یدخلون الجنة حتی یلج الجمل فی سم الخیاط وکذلك نجزی الظالمین» (اعراف ٣٨). «لهم نار جهنم لا یقضی علیهم فیموتوا ولا یخفف عنهم من عذابها» (ملائکة ٣٢). «ان عذابها کان غراما» (فرقان ٦٦) و غیرلر.

٣) ذره قدر ایمانلری اولانلرنڭ جهنمدن آزاد اولوب‌ده کافرلرنڭ بو فضیلتدن محروم اوله‌چقلرینی مشهور حدیثلر خبر ویرر. مؤمنلردن

(١) اوشبو دلیلنی قوللانوچیلرنڭ بری ابن حزم اولسه کرك ، دییور: « اتفقت فرق الامة کلها علی انه لا فناء للجنة ولا لنعیمها ولا للنار ولا لعذابها الا جهم بن صفوان وابا الهذیل العلاف وقوما من الروافض» . (الفصل ج ٤ بیت ٨٣).

Из фондов Российской национальной библиотеки

قالورلر، الم عذابنی سیزمازلر (١). بو سوز معتزله‌لرنڭ امامی اولان ابو هذیل علاف (٢) اوزرینه منسوبدر. علاف، تموغ اهلی حقنده سویلامش اولان بو سوزینی جنت اهلی حقنده ده سویلار. اوشبو مذهبلرنڭ هیچ بری مقبول دگلدر.

٦) تموغنی اوز قاشنده معلوم اولان بر مدت ایله دوام ایتدردیکندن صوڭ، الله تعالی حضرتی کندیسی فانی قیله چقدر. بو سوز (اصحاب کرامدن) ابن مسعود وابو هریره، ابو سعید (الخدری) و غیرلردن منقولدر. حدیث امامری ینڭ بیوکلرندن اولان عبد بن حمید (٣)، مذکور سوزنی حضرت عمر (رضی الله عنه) دن روایت ایلر. قرآن شریفده اولان «خالدین فیها»، «وما هم منها بمخرجین» کبی آیتلر (٤) تموغ ونارنڭ دوامی ایله مشروط اوله‌چقلری احتمال (٥) طوتدیغی سببدن بو مذهبنڭ مذکور آیتلرگه مخالفتی یوقدر. «قال النار مثواکم خالدین فیها الا ما شاء الله» (انعام ١٢٨) آیت شریفه‌سنده اولان وعید اهل قبله‌گه خاص اولمادیغندن استثناسی‌ده آنلرغه مخصوص دگلدر.

٧) تموغ منگولك وآنده منگولك ایچون صالنمش کیمسه‌لرده منگو قالاچقلردر (٦). کلام اهللری وباشقه کوب ذاتلر اوشبو مذهبده‌لردر. بونلرنڭ دلیللری کله‌چك بابده ذکر ایدلنور.

---

(١) ابن القیم عبارتینڭ خلافینه اوله‌رق بونڭ مذهبنی ابن حزم: «ویبقون بمنزلة الجماد لا یتحرکون وهم فی ذلك احیاء متلذذون او معذبون» دیه نقل ایلر، (الفصل. ج ۴ بیت ٨٣). ابن حزم روایتی درست اولسه کرك.

(٢) ابوالهذیل محمد بن الهذیل العبدی. ٢٢٦ تاریخنده «سرمن رأی» شهرنده وفات ایتدی. مناظره‌ده قوتلی اولمق ایله شهرتی واردر.

(٣) مسند وتفسیر تألیف ایدن محدثلردن اولوب ٢٤٩ تاریخنده وفات ایتدی.

(٤) جنت حقنده بویله آیت وار ایسه‌ده تموغ حقنده بو روشده آیتنی قرآن شریفدن تابا آلمادم.

(٥) بو احتمالغه وارمق بر برینه خلاف اولان دلیللرنی جمع ایلامك ایچوندر.

(٦) شهرتنه مبنی اولسه کرك، ابن القیم حضرتلری بو مذهبنی مستقل صورتده ذکر ایتمامشدر.

Из фондов Российской Национальной библиотеки

حقنك اصحاب وتابعون اجماعسنی دعوی ایدرگه یول وار. زیرا اصحابنك بعضیسی صراحت اوزرنك بونی سویلامشلر وباشقه‌لرده انکار ایتمکسزین ساکت اولوب قالمشلردر. بویله حال اجماعنگ بر نوعسندن ایدیکی معلوم.

۲) مذکور آیتلردن آڭلاشلمش نرسه تموغ اهلینگ تموغك منگو قالمقلری وآندن چیقارلمیه‌چقلری هم عذابلری دائم ومقیم اولمقلریدر. بونده ایسه اسلام دنیاسینگ مشهور آدملری آراسنده نزاع یوق. تموغ دائم اولوب طوردیغی مدتده بو شیلر شویله اوله‌چقلر. نزاع ایسه ایکنچی بر شیده اولوب بوده تموغنگ اوزینگ ابدی ومنگو اولوب اولمامقیدر. بونلرنگ برنچیسندن ایکنچیسی لازم دگلدر. «حبس خانه‌دن چیقارلدی» دیه شو کیمسه‌گه دییولور، اگرده حبس خانه اوله‌رق طورمش یردن چیقارلمش اولسه. اما حبس خانه خراب ویاکه حبس خانه‌لك صفتی زائل اولمق سببلی آزاد اولانلرغه حبس خانه‌دن چیقارلدیلر دییولماز.

۳) کوڭللرنده توزان قدر ایمان اولانلرنگ تموغدن چیقارلوبده، بویله اولمغانلرنگ تموغده منگو قالاچقلری مشهور حدیثلرده بیان بیورلدیغنده نزاع یوق. تموغ دائم اولدیغی مدتده مشرکلرده آنده دائم اولورلر. لکن بوندن تموغنگ اوزینگ دوامی لازم دگلدر. عذابدن، بر کون و بر ساعت مقدم قورتولمق بیوك بر فائده اولسه شفاعتنگ مزیتی یك الوغ اولور.

۴) اسلام دیننده معلوم اولان شی تموغ باقی اولدیغی مدتده عذابنگ واهلینگ‌ده باقی اولمقیدر. لکن بوندن تموغنگ اوزینگ‌ده انتهاسز و ابدی اولمقی لازم کلماز. تموغنگ منگولگی حقنده برگنه دلیل اولسون وارمیدر؟ وار ایسه بیان بیورلسون!

۵) جنت ایله تموغنگ (ایکیسنی برلکده طوتوب) فنا اولاچقلر، دیه سویلامك بدعت اهللرینگ سوزلری ایدیکنده شبهه یوق. زیرا

Из фондов Российской национальной библиотеки

باشقه‌لرده عذابدن خلاص اولاچقلر ایسه اول وقت مؤمنلر ایچون مخصوص اولان شفاعتنڭ مزیتی قالماز.

٤) رسول اکرم طرفندن جنت واهلینڭ اوشنداق تموغ واهلینڭ فنا اولمیه‌چقلری حقنده ویرلمش خبرلر معلومدر.

٥) سلف واهل سنت اعتقادلرینه کوره جنت ایله نار بوکونده مخلوقلر اولوب دائملر واصلا فانی اولمیه‌چقلردر. بوندن باشقه سوزلر بدعت اهللرندن منقول اولوب مردودلردر.

٦) ایمان کتورمامش آدملردن عذاب کوتارلمیه‌چکی بلکه دائمی صورتده جزا ایدلنه‌چکلرینی عقل هم تیوشلی کورر.

ایشته اوشبو یدنچی فرقه ومشهور مذهب صاییلمش مذهبنڭ اڭ قوتلی دلیللری بونلردر. فقط بو دلیللره تموغنڭ فانی اوله‌چغی ایله قائل اولانلر قناعت ایتمازلر بلکه کله‌چك بابده ذکر ایدلنه‌چك ماده‌لر ایله بونلرنڭ دلیللرینی برر برر مدافعه ایلرلر.

III

مدافعه‌لر

١) تموغنڭ واهلینڭ منگولکی حقنده اصحاب وتابعون اجماعسی وارلغنی دعوی ایدوچیلر ایچون، دعوالرینی اثبات ایتمك لازمدر. زیرا دلیلسز دعوی مسموع اولماز. فقط بزلر بو ذاتلردن اجماعنی اثبات ایتدرمك یرنده «تموغ وآنڭ اهلی منگولکدر» دیوچی برگنه صحابه کوسترمکلرینی طلب ایتمکده‌مز، شویله بر روایت کوسترسونلر. امینتمز کاملدرکه بونی کوسترگه‌ده اقتدارلری یوقدر. بلکه اصحاب کرام آراسندن کوب ذاتلر، تموغنڭ الله تعالی طرفندن فانی قیلنه‌چغنی سویلارلر وتابعون هم آنلردن اوشبو سوزنی روایت ایدرلر. تموغنڭ مؤبدلگی حقنده اجماع واقع اولمامشدر. بلکه مؤبد دگل ایدیکی

Из фондов Российской Национальной библиотеки

اما تموغ حقنده ویرلمش خبرلر ، اهلینڭ خلودی ، چیقولری یوقلغی ، عذابلری دائم اولمقی کبی شیلردن عبارتدر. بو ایکی تورلی خبرنڭ فرقنی کوب آدملر بیلسهلر کرک .

٢) تموغنڭ غیر متناهی دگل ایدیکینه اوشبو آیتلر دلیل اولور:
١) « قال النار مثواکم خالدین فیها الا ما شاء الله ان ربك حکیم علیم » (انعام ١٢٨) . (عرب لغتی اقتضاسینه کوره بو آیتنڭ معناسی : کافرلر تموغده منگو قالاچقلر ، مگرده الله تعالانڭ مشیت وقتی بوندن مستثنا دیمکدر) . ٢) فاما الذین شقوا ففی النار لهم فیها زفیر و شهیق . خالدین فیها ما دامت السموات و الارض الا ما شاء ربك ان ربك فعال لما یرید. واما الذین سعدوا ففی الجنة خالدین فیها ما دامت السموات والارض الاماشاء ربك عطاء غیر مجذوذ» (هود ١٠٨ - ١١٠).

بو آیتلرده جنت وجهنم حقنده اولان خلودلر مشیت الله ایله استثنا ایدلمشلر ایسهده جنت حقنده اولان مشیتنڭ دوام وبقادن عبارت اولهچغی «عطاء غیر مجذوذ» جملهسی ایله قطعی صورتده تصریح ایدلمش. اما جهنم حقنده اولان مشیتنڭ دوام وبقادن عبارت اولهچغنی مشعر بر شی اولمادیغی اوستنه «فعال لما یرید» دیه بونده مذکور اولمامش شیلرنڭ اجرا ایدلنهچگینه اشارت ایدلمشدر (١). هر حالده جهنمنڭ خلودی دوامنی مشعر عبارتدن خالی اولان مشیت الله ایله استثنا ایدلمشدر. بونڭ ابدیتگه منافی ایدیکی معلوم. ٣) «ان جهنم کانت مرصادا للطاغین مآبا لابثین فیها احقابا» (نبأ ٢١ - ٢٤). بو آیتده جهنم عمری احقاب ایله تقدیر ایدلمشدر. تقدیر ایدلمش شی ابدی اولماز.

٣) جنت، الله تعالانڭ رحمت و رضاسی موجبی اولوب تموغده غضب وسخط موجبیدر. رحمتنڭ غالب وسابق اولدیغی معلوم. اگرده بونلرنڭ موجبلرینڭ حکملری تیگز اولور ایسه رحمت سابق و غالب

(١) قال ابن زید اخبرنا الله تعالی بالذی یشاء لاهل الجنة فقال: «عطاء غیر مجذوذ» ولم یخبرنا بالذی یشاء لاهل النار. (الاصل ١٧٩).

Из фондов Российской национальной библиотеки

بویله سوز اصحاب و تابعوندن صادر اولمامشدر. نزاع ایسه جنت ایله تموغ حقنده دگل بلکه یالگز تموغ حقنده‌در. ایشته تموغنگ فناسی حقنده اولان سوزلر بدعت اهللرینگ سوزلری دگل بلکه صحابه‌لر سوزلریدر. بدعت اهللری، اوز قاشلرنده اولان دلیللری مشترك اولدیغندن جنت ایله تموغنی بر حکمده یورتدیکلری حالده اصحاب کرام بو ایکینی آیرمشلردر. تموغ فنا اولمقنی بدعت اهلینه نسبت ایتمش کیمسه سلف وخلف مسلکلرندن معلوماتسز و خبرسز آدمدر. بدعت سوز دیه، قرآن وسنتکه اصحاب و تابعون سوزلرینه مخالف اولان سوزلرگه دییولور، بویله اولمامش سوزلرنی بدعتکه نسبت ویرمك درست دگلدر. مع ما فیه حق سوز، کیم طرفندن سویلانر ایسه‌ده قبول ایدلنورگه تیوشلی. سلفلرنگ قرآن شریف و سنتکه موافق اولان اعتقادلری: «الجنة و النار مخلوقتان و أن اهل النار لا یخرجون منها ولا یخفف عنهم من عذابها ولا یفتر عنهم وانهم خالدون» قدر اولوب تموغنگ فانی اولمیه‌چغنی بو آراغه قسدروچی، سلف روایتلرندن خبرسز آدمدر.

٦) تموغنگ منگولگی ومنگو اولمیه‌چغی طوغروسنده عقلنگ کوب دخلی یوق. زیرا بو شی عقلیاتدن دگل بلکه سمعیاتدندر. شویله ایسه‌ده تموغنگ منگو اوله‌چغی ایله عقلنگ حکم ایتکچکی‌ده شبهه‌لیدر.

IV

ابن القیم حضرتلرینك خصوصی فکرلری

١) دائمی و ابدی اولمق طوغروسنده جنت ایله تموغ آراسنده ظاهر بر فرق وار. الله تعالی قرآن شریفده جنتنك دوام وبقاسی ایله خبر ویروب آنگا هیچ فنا کلمیه‌چگنی وبتمیه‌چگنی: لانفادله، لا انقطاع له، غیر مجذوذ مفهوملرنده اولان صفتلر ایله قطعی صورتده آگلاتمشدر.

ابديدر، اصلا منقطع اولماز، تموغنك فناسى وانتهاسى صورت طوتماز» ديه خبر ويرمش اولسه ايدى، بو خبر «وعيد» جمله سندن اولور ايدى. حالبوكه وعيدكه مخالفت قيلمق كرم صانالور، وعيدلردن تجاوز ايدوچيلر مدح وثنا ايدلنورلر. ايمدى، بنده‌لرده كمالت اولان بو حال، اكرم الاكرمين و ارحم الراحمين اولان الله تعالى حقنده ده ممدوح بر صفت اولمازمى؟ ابويعلى الموصلى (١): «الله تعالى وعيدنى وفا ايتسه ايتماسه اختياريدر» مضموننده حديث نقل ايدر. وعد، الله تعالى طرفندن ويرلمش بنده‌لر حقى اولوب وعيد ايسه محض حق تعالانك اوز حقيدر. بنده‌لر حقنى وفا ايتماز سزلك صورت طوتماز، اما اوز حقينى كچرر اولسه بوندن نه مانع وار؟ حالبوكه الله تعالانك قرآنده اولان وعيدلرينك بتونسى: « ان ربك فعال لما يريد » ايله مربوط ايديكى اصحاب كرامدن مرويدر. على بن ابى طلحة (٢) اوزينك تفسيرنده ابن عباس حضرتلرندن: «الله تعالانك بنده‌لرى حقنده جنت هم نار ايله حكم قيلورغه هيچ كيمنك حقى يوق» ديه نقل ايلر. حضرت على (رضى الله عنه) جنت ايله تموغ اهللرينك حاللرينى تعريف ايتديكى صوك: «ثم يفعل الله بعد ذلك ما يشاء» ديمشدر. اگرده بندن: «اوشبو مسئله حقنده كندى فكرك نيچكدر؟» ديه صورر اولسه‌لر، حضرت على سوزينه موافق: «ان ربك فعال لما يريد» ديه جواب ويررم.

«حادى الارواح» دن اقتباس ايتديكمز شيلر بونده تمام اولدى. عربى لسان بيلوچيلر ايچون كتابنك اصلينه مراجعت ايتمك لازمدر.

(١) احمد بن على بن المثنى ابويعلى الموصلى المسند الكبير صاحبى اولوب ٣٠٧ تاريخنده وفاتدر. دوانى نك عقائد عضديه گه اولان شرحينك مطبوع نسخه‌لرنده بو كيمسه غلط اوله‌رق «ابوعلى» رسمنده باصلمشدر. «ولايجب الثواب عليه فى الطاعة والعقاب على المعصية» شرحينه مراجعت اولنه‌در، شول يرده خلف وعيد مسئله‌سى ده بر قدر سويلانمشدر.

(٢) بو كيمسه على بن ابى طلحة سالم الهاشمى نام عالم اولسه كرك. ١٤٣ ده وفاتدر.

Из фондов Российской Национальной библиотеки

دگل بلکه غضب ایله مساوی اوله‌چغی لازم کلور.

۴) اگرده خلقلر تموغده هیچ اوزلکسز وچیکسز اوله‌رق عذاب قیلنوب یاتور اولسه‌لر، احکم الحاکمین اولان الله تعالی حضرتلرینك بویله روشده عذاب ایچنده یاتاچق بنده‌لرنی یاراتمقنده حکمت نه شی اولور؟ (جنتده اولان انسانلر غیر متناهی اوله‌رق تموغده یانوب یاتمقده اولان طوغمه‌لری، آتا وآنالری، بالا ویاقینلری حقنده آزغنه اولسه‌ده مکدر اولمیه‌چقلرمیدر؟).

۵) شیخان: بر وقت الله‌تعالی، توزان قدر اولسون خیر قیلمامش کیمسه‌لرنی‌ده تموغدن چیقاراچغنی، ابوسعید الخدری (رضی الله‌عنه) دن روایت ایدرلر. حضرت انس‌ده: عمرنده برگنه مرتبه اولسون الله‌تعالی‌نی ذکر ایتمش آدملرنك تموغدن آزاد اوله‌چقلری حقنده حدیث شریف روایت ایلر. عمرنده بر مرتبه اولسون الله تعالانی ذکر ایتماَمش آدم اولنه‌چغی هیچ احتمال طوتارمی؟

۶) «ومن یقتل مؤمنا متعمدا فجزاؤه جهنم خالدا فیها وغضب الله علیه ولعنه واعدله عذابا عظیما» (نساء ۹۵) کبی آیت وارد اوله طوروب مؤمننی اولدرمش ذات تموغده منگوقالماز دیدیکلری وخلود خبرینی، بر وقت آزاد اولنمغه منافی کورمادیکلری حالده باشقه‌لرنك آزاد اولمقلرینه خلود کامه‌سینی نیچون منافی کورمکده‌لردر؟

۷) «ومن یعص الله ورسوله فان له نار جهنم خالدین فیها ابدا» (جن ۲۴) آیتنده خبر ویرلمش خلود وابدلرنك بنده‌لر طرفندن اولان توبه سببی ایله منقطع اوله‌چغنی جائز کوررلر. اویله ایسه خلود وابد-لرنك الله تعالی طرفندن اولان بر سبب (عفو) ایله انقطاعسی نیچون جائز اولماز؟ امام بخاری: «اگرده الله تعالانك رحمتندن کافرلر خبردار اولسه‌لر ایدی، هیچ ده مأیوس اولمازلر ایدی» مضموننده حدیث شریف روایت ایتمشدر.

۸) فرض ایتدك حق سبحانه وتعالی قرآن شریفده: «عذاب

وارمیدر؟ وار ایسه قانغی نقطه‌ده؟ بعض بر مولفلر، امام طحاویدن: «تموغ حقنده اهل اسلام آره‌سنده ایکی مذهب وار: بری ایسه الله‌تعالی اهللرینی تمام قورتاروب بتردیکندن صوڭ تموغنی فنا قیلور، دییور. ایکنچیسی‌ده هیچ آخری اولمقسزین عذاب قیلنوب طوررلر، دیه دعوی ایلر. اوشبو ایکی مذهب‌که باشقه اولان سوزلر معقول دگللردر» دیه نقل ایلر.

رحمت الٰهیه‌نڭ عمومیتندن شرعی تکلیفلرنڭ سقوطی، قرآن شریف حکملرینڭ مهمل قالمقی، حتی احکام عملیه‌نڭ بر حرفینه اولسون تغییر کلمکی لازم دگلدر.

موسی افندی مقاله‌سی صرف دینی و اعتقادی اولسه ایدی بز بوڭا قطعی صورتده «شورا» دن اورن ویرماز وآثار اسلامیه ایـل الفت ایتمامش بیچاره‌لرنڭ شاولاولرینه سبب اولماز ایدك. لکن بو کون‌گه قدر صرف اعتقادی‌اعتبار ایدلمش بومسئله بوکون یا که یارین اجتماعی مسئله‌لر جمله‌سینه کره‌چك واحتمال‌که بتون اسلام دنیاسینی اشغال ایتـ چکدر. بونی هر قومدن مقدم روسیه اسلاملری بیلورگه وسازلقغه کروب باتمازدن ایلك یوللرنی حاضرلب قویارغه تیوشلی: بوندن اونبش ییللر مقدم: «روسچه اوقومق شریعتمزگه خلاف» دیه دعوی ایدوب‌ده صوڭره اوز بالالرینی غمنازیه‌لر وریالنیلرگه ویرمش حضرتلر قبیلندن، بو کون رحمت الٰهیه حقنده سوز چیقارمش کیمسه علیهنه یوروچیلر، ایچون اون ویکرمی ییل صوڭنده قاموت کیوب شونڭ دعواسینی تارتمق لازم کلماسون. اوشبونڭ ایچون بو بحثنی میدانه قویوچی ذات طرفنده خطا لق وارمی یوقمی؟ بو ایسه هنوز میدانه چیقمامشدر، خطالق ایسه لازم درجه آڭلامادقلری حالده عوامنی اورکتوچیلر وسعایت‌قیلوچیلرده ایدیکن هر کیم آڭلاسه کرك. عوامنی قورقتوب ده صوڭره آنلرغه التجا ایتمك سببندن هیچ وقت خیرلی نتیجه چیقماز. بو کونه قدر کلوب کتمش عالملرنڭ عوام طرفندن کورمش اذیتلری یالکز برگنه نقطه‌ده اولوب

استفاده ایده‌چکلرنده شبهه‌م یوق. بزم بونده نقل ایتدیکمز جمله‌لرنی اختصار ایدرك بعض بر عقائد کتابلری ده کوچرمشلردر.

خاتمه

بو یرده انتخاب ایدلمش اولان ابن القیم سوزلری، انکارنی قابل دگل درجه‌ده بر حقیقتمیدر؟ بونلره هیچ ردیه یازلمقسزین قالمشمیدر؟

پیغمبرلردن باشقه انسانلرده عصمت اعتقاد ایتمادیکمز ایچون مذکور سؤالنڭ اولگی شقینه ایجاب ایله جواب ویررگه اقتدارمز یوق. هر عالمنڭ یاڭلشی وهر مجتهدنڭ خطاسی اولمق جائزدر. مدرسه‌لرمزده اعتقادات اولمق اوزره تدریس ایدلنوب کلمش کتابلر حقنده «محض حقیقت» دیه شهادت ویررگه ممکن اولماز ایسه، ابن القیم کتابی حقنده ده مذکور روشده شهادت ویررگه ممکن اولماز.

ردیه بحثنه کلنچه: رد ایدلمامش مذهب وطعن قیلنمانمش عالم، دنیاده اولنماز ایسه ابن القیم سوزلرینه‌ده ردیه‌لر اوله‌چغی طبیعی. ابو حنیفه حضرتلرینی طعن ومذهبنی‌ده رد ایدوب یازلمش کتابلرنڭ جلدلری یوزلردن کچمشدر. ابن القیمه‌ده ردیه یازلمش، فقط عصرده شی وعلم طوغروسنده تیگده‌شی دگل بلکه پك کوب باصقچ توبان مرتبه‌ده ابن حجر المکی طرفندن یازلمشدر. (۱) ابن القیم سوزلرینی بو یرده یازمقدن مقصدمز، مخالفتی جائز اولمیه‌چق بر حقیقتنی اعلان ایتمك دگل، بلکه فاضل محترم موسی افندی طرفندن سویلانمش فکرنڭ حادث ویکی دگل ایدیکنی کوسترمکدر. اوشبو مسئله‌نڭ نچه عصرلردن بیرلی شاکردلرگه اوقوتلمقده اولان افعال عباد وصفات، تکلیف مالایطاق مسئله‌لرندن فرقی

(*) ابن حجر المکی‌نڭ ردیه‌لری‌ده رد ایدلمشدر.

اعلان

«وقت» نشریاتندن

توبانده اسملری کورساتلمش اثرلر اوز مطبعه‌سنده باصلوب اداره‌ده هم مشهور کتابچیلرده صاتلمقده‌در:

۱) «محمد علیه السلام» اثر: رضاءالدین بن فخرالدین.
(درس کتابی) بهاسی ۲۰ تین؛ پوچته ایله ۲٤ تین.

۲) «تاریخ اسلام» اثر: مدرسهٔ سلطانیه مأذونلرندن عثمان جلیللر.
(درس کتابی) ایکنچی طبع. بهاسی ۱۸ تین؛ پوچته ایله ۲۲ تین.

۳) «جغرافیای عمرانی» اثر: فاتح کریموف و نورالدین آغه‌یف.
(درس کتابی) بهاسی ۳۰ تین؛ پوچته ایله ۳٦ تین.

٤) «ترویسکی علماسی واصول جدیده» ایکنچی طبع.
(مطالعه کتابی) بهاسی ۵ تین؛ یوزی ۳ صوم.

۵) «رحمت الهیه مسئله‌سی»

Из фондов Российской национальной библиотеки

بوده آنلر ایشتمامش سوزلرنی سویلامکلری ایدی. تاریخ کتابلری ایله الفت ایدنلر، مسئله‌نی آچیق صورتده بیلورلر. حتی آنلر رسوللرگه‌ده: «ماسمعنا بهذا فی آبائنا الاولین» دیه قارشو طورمشلردر. اوشبو کونده اوزلرینی «عالم» دیه حساب ایتمکده اولان کیمسه‌لرگه خطابا: «ابو حنیفه‌نڭ یامان سوزلری وار ایمش!» دییولور اولسه مخاطبلرده بر آغزدن: «حاشا وکلا!» دیه قچقراچقلردر، حالبوکه ابو حنیفه اوز عصرنڭ خلق آراسینه تشویش صالمق ایله اتهام ایدلمشدر. حتی آلڭ یاقین دوستی اولان امام مالك عوام هجومندن قورقوب اولسه کرك «ابو حنیفه، بو کبی سوزلر سویلادکچه مسلمانلر اوستنه قلچ کوتاروب، چیقسه دخی یخشیراق اولور ایدی» دیمشدر. فقط آدم اوغلی یوز جانینی فدا ایدر، دنیانڭ بیڭ تورلی مشقتنی تحمل قیلور، اما کندینڭ بر فکرینی اولسون عوام خاطری ایچون فدا ایتماز. پیغمبرلر، عالملر، صوفی و زاهدلرنڭ طوتمش یوللری بودر.

«حادی الارواح» سوزلری حقنده مسئولیت، ابن القیم حضرتلری اوستنده ایدیکنی سویلرگه حاجت یوق.

ایشته سزلرگه ویره‌چك جوابم وعرض ایلیه‌چك سوزلرم شمدیلك اوشبو قدردر. قبول ایتسه‌ڭز ایتماسه‌ڭزده اوز اختیارڭزدر.

(سلام علیکم لا نبتغی الجاهلین).

رضاء الدین بن فخر الدین

Инв. № 23.067

Из фондов Российской национальной библиотеки

Татар.
3-4712а

حقی ١٠ تین

Из фондов Российской Национальной библиотеки

Из фондов Российской национальной библиотеки

стар.
3-4712а
Из фондов Российской национальной библиотеки